

Трудове право; право соціального забезпечення

УДК 349.22

Циганчук Інна Ігорівна

аспірантка

Академії праці, соціальних відносин і туризму

Tsyganchuk Inna

Postgraduate Student of the

Academy of Labor, Social Relations and Tourism

ORCID: 0000-0003-9468-9979

**ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПРАВА НА СУДОВИЙ ЗАХИСТ ТРУДОВИХ
ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ПРАЦІВНИКІВ: АНАЛІЗ
НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ ТА АКТУАЛЬНИХ
ТЕНДЕНЦІЙ**

**CONCEPT AND CONTENT OF THE RIGHT TO JUDICIAL
PROTECTION OF LABOR RIGHTS AND LEGITIMATE INTERESTS
OF WORKERS: ANALYSIS OF SCIENTIFIC-THEORETICAL VIEWS
AND CURRENT TRENDS**

Анотація. У статті здійснено аналіз науково-теоретичних поглядів вчених щодо поняття та змісту права на судовий захист трудових прав та законних інтересів працівників. Зазначено, що захист прав людини у сфері праці є процесом, який потребує постійного вдосконалення та адаптації до змін соціально-економічного середовища. Розвиток інформаційних технологій, зміни в організації праці та глобалізація вимагають постійного оновлення правових норм та механізмів захисту, з метою врахування нових викликів та відповідності сучасним реаліям. Удосконалення понятійного апарату передбачає розробку визначень термінів та понять, що регламентують питання судового захисту трудових прав та законних інтересів працівників. Це допоможе уникнути

розбіжностей і неоднозначностей в тлумаченні та застосуванні норм, а також забезпечить єдність розуміння правових норм та понять, що, в свою чергу, надасть можливість сформувати оптимальні шляхи покращення як судової системи, так і трудового законодавства у цілому.

У дослідженні доведено, що розвиток теоретичних положень є важливим для практичної діяльності, оскільки чітке розуміння поняття права на судовий захист трудових прав та законних інтересів працівників буде сприяти покращенню практичної реалізації цього права, зокрема шляхом формування пропозицій з метою удосконалення трудового законодавства. Сформульовано авторське визначення поняття права на судовий захист трудових прав та законних інтересів працівників та запропоновано пропозиції щодо вдосконалення трудового законодавства у цій сфері з метою забезпечення ефективного захисту трудових прав та законних інтересів працівників.

Ключові слова: *право на судовий захист, трудові права, законні інтереси, працівник.*

Summary. *The article analyzes the scientific and theoretical views of scholars regarding the concept and content of the right to judicial protection of labor rights and legitimate interests of workers. It emphasizes that the protection of human rights in the field of labor is an ongoing process that requires continuous improvement and adaptation to changes in the socio-economic environment. The development of information technology, changes in work organization, and globalization necessitate the constant updating of legal norms and protection mechanisms to address new challenges and align with contemporary realities. The refinement of conceptual frameworks involves the development of definitions of terms and concepts that regulate issues related to the judicial protection of labor rights and legitimate interests of workers. This helps to avoid inconsistencies and ambiguities in the interpretation and*

application of norms and ensures a unified understanding of legal norms and concepts. In turn, this enables the formulation of optimal approaches to improve both the judicial system and labor legislation as a whole. The research demonstrates that the development of theoretical principles is essential for practical activities, as a clear understanding of the concept of the right to judicial protection of labor rights and legitimate interests of workers will contribute to the enhancement of its practical realization. This includes the formulation of proposals aimed at improving labor legislation. The article formulates an author's definition of the concept of the right to judicial protection of labor rights and legitimate interests of workers and proposes suggestions for the improvement of labor legislation in this sphere to ensure effective protection of labor rights and legitimate interests of workers.

Key words: *right to judicial protection, labor rights, legitimate interests, worker.*

Постановка проблеми. Забезпечення дотримання прав людини та їх захист є глобальними пріоритетами.

Одна з ключових сфер, де права людини мають велике значення, – це сфера праці, яка є однією з найважливіших сфер життєдіяльності людини, оскільки безпосередньо впливає на якість життя та благополуччя людей.

Захист прав людини у сфері праці є процесом, який потребує постійного вдосконалення та адаптації до змін соціально-економічного середовища. Розвиток інформаційних технологій, зміни в організації праці та глобалізація вимагають постійного оновлення правових норм та механізмів захисту, з метою врахування нових викликів та відповідності сучасним реаліям.

Окрім того, світова спільнота продовжує розробку нових правових конструкцій спрямованих на забезпечення більш ефективного правосуддя. Указані процеси відбуваються і в Україні.

Наразі в Україні впроваджується низка проєктів по переходу до електронного урядування та електронного судочинства, включаючи створення онлайн-платформ для подачі документів і отримання послуг, здійснюється цифровізація судових реєстрів та процесів. Все це робиться задля досягнення головної мети – забезпечення швидкого, ефективного та справедливого вирішення спорів з метою покращення захисту прав громадян у тому числі й трудових прав та законних інтересів працівників.

Удосконалення судового захисту трудових прав працівників є важливим завданням, особливо на тлі глобальної економічної кризи та війни, коли виникає потреба у зміцненні правового захисту працівників, а також у зв'язку з необхідністю виконання зобов'язань України в рамках Угоди про асоціацію з Європейським Союзом.

Враховуючи глобальні тенденції та нові правові конструкції у сфері праці та правосуддя, крім вирішення вищезазначених проблем, необхідно удосконалити і понятійний апарат, що використовується у рамках судового захисту прав та законних інтересів працівників, який відповідатиме сучасним реаліям.

Удосконалення понятійного апарату передбачає розробку визначень термінів та понять, що регламентують питання судового захисту трудових прав та законних інтересів працівників. Це допоможе уникнути розбіжностей і неоднозначностей в тлумаченні та застосуванні норм, а також забезпечить єдність розуміння правових норм та понять, що, в свою чергу, надасть можливість сформулювати оптимальні шляхи покращення як судової системи, так і трудового законодавства у цілому.

Вітчизняні науковці постійно працюють над виробленням та удосконаленням понятійного апарату, який є основою процесу сучасного державотворення.

Розвиток теоретичних положень є важливим для практичної діяльності, оскільки чітке розуміння поняття права на судовий захист трудових прав та законних інтересів працівників буде сприяти удосконаленню практичної реалізації цього права, зокрема шляхом формування пропозицій з метою удосконалення трудового законодавства. Указане передбачає забезпечення належного законодавчого регулювання та наповнення змісту поняття права на судовий захист трудових прав та законних інтересів працівників відповідно до існуючих реалій сьогодення.

Слід зазначити, що нормативні дефініції є важливим інструментом забезпечення правової визначеності і зрозумілості законодавчих актів. Це має особливе значення на рівні Європейського Союзу, де законодавчі акти повинні бути простими, чіткими та зрозумілими для всіх суб'єктів правовідносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Основою дослідження судового захисту трудових прав працівників є наукові положення, які містяться у роботах таких відомих вітчизняних вчених, як Дашутіна І. В., [9], Коссака С. М. [1], Любчика О. А. [5], Лагутіної І. В. [10], Моліцького С. В. [12], Пушкар Є. [13] Харчук Р. С. [11], Яснолобова О. В., [6] та ін. Аналіз наукових публікацій засвідчує, що існують різноманітні підходи до розуміння поняття права на судовий захист прав та законних інтересів працівників та його змісту. Це свідчить про актуальність та потребу в подальшій науковій дискусії.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз різних підходів та думок науковців до розуміння поняття права на судовий захист трудових прав та законних інтересів працівників, формулювання авторського визначення цього поняття та наповнення його

змісту. Формування пропозицій щодо вдосконалення використання поняття права на судовий захист трудових прав та законних інтересів працівників з урахуванням сучасних тенденцій розвитку суспільства, норм міжнародного, європейського та національного права з метою забезпечення ефективного судового захисту трудових прав працівників.

Виклад основного матеріалу. Право на судовий захист є загальноправовим, що означає його універсальну значимість у рамках всієї юридичної системи.

Це право є унікальним через дві основні характеристики. По-перше, це невід'ємне особисте право кожної людини, а по-друге, це право служить гарантією захисту та дотримання всіх інших прав особи.

Розглядаючи дане питання, український вчений С.М. Коссак пропонує наступне визначення поняття «право на судовий захист трудових прав громадян», як «одне із найважливіших законодавчо закріплених суб'єктивних прав громадян, яке гарантує реалізацію конституційного права на працю. Це право надає кожній заінтересованій особі в порядку, встановленому цивільним процесуальним законом, звернутися до суду за захистом порушеного або оспорюваного права» [1, с. 2].

Ми вважаємо, що указане визначення має певні обмеження, оскільки акцентується лише на можливості ініціювання судового процесу. Воно ґрунтується на вузькому розумінні права на судовий захист трудових прав. Право на судовий захист має ширший зміст. Це означає, що особа також має право на справедливий судовий процес, включаючи право на розгляд справи незалежним і неупередженим судом у строки передбачені законодавством, які згідно рішеннями Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) повинні бути розумними; право на доступ до суду, на представництво її інтересів у суді, на судові рішення прийняте за результатом розгляду судом позовної заяви (заяви, скарги), тощо; право на можливість оскарження судового рішення у разі не згоди з ним та

можливість примусового виконання судового рішення у разі його невиконання у добровільному порядку.

«Право на суд», згідно рішень Європейського суду з прав людини включає в себе не тільки право ініціювати провадження, але й право розраховувати на «розгляд» спору судом (рішення Європейського Суду з прав людини від 01 березня 2002 року у справі «Кутіч проти Хорватії» (Kutić v. Croatia), заява № 48778/99, пункт 25 [2]; від 8 квітня 2010 року у справі «Меньшакова проти України», заява № 377/02, пункт 52) [3].

Окрім того, згідно практики ЄСПЛ, виконання судових рішень має бути розглянуте як невід'ємна частина «судового розгляду» згідно статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує право на справедливий суд [4]. Це означає, що примусове виконання судових рішень повинно забезпечувати ефективність і доступність судового захисту. Тобто, виконання судових рішень є не просто формальною процедурою, а складною і важливою частиною судового процесу. Гарантування належного виконання рішень є необхідним для забезпечення ефективного правосуддя та забезпечення справедливого судового розгляду.

Також заслуговує на увагу визначення поняття «права на судовий захист трудових прав» зроблене О.А. Любчиком, який розглядає дане право «як можливість звернення до суду суб'єкта трудових правовідносин, реалізація якого у встановленому законом порядку є підставою для справедливого і неупередженого розгляду порушеного питання судом у розумні строки з винесенням рішення, невиконання якого у добровільному порядку тягне можливість звернення за примусовим виконанням в рамках виконавчого провадження» [5, с. 7]. Таке визначення охоплює не лише саму можливість звернення до суду, а й процедуру розгляду справи і забезпечення виконання судового рішення у примусовому порядку.

Однак, важливо зазначити, що і дане поняття не вичерпує всіх аспектів права на судовий захист трудових прав.

Широке розуміння права на судовий захист трудових прав, з урахуванням міжнародних та європейських стандартів і судової практики, допомагає забезпечити ефективний та справедливий захист трудових прав працівників.

Досліджуючи дане питання вітчизняний вчений О.В. Яснолобов пропонує під поняттям «судовий захист трудових прав працівників» розуміти такий специфічний, регламентований законодавцем спосіб захисту, особливість якого полягає в тому, що він відбувається безпосередньо через подачу до відповідного суду позовної заяви із вимогою про визнання, відновлення порушеного трудового права чи усунення перешкод у реалізації власних трудових прав у результаті здійснення виключно судами судочинства відповідно до конституційних принципів і в порядку, передбаченому цивільним процесуальним законодавством у сукупності із матеріальними нормами законодавства про працю» [6, с. 9].

На нашу думку, вказане визначення О.В. Яснолобова не відповідає сучасним реаліям і обмежує розуміння судового захисту трудових прав лише позовним провадженням. Аналіз статті 19 ЦПК України вказує на те, що суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи, що виникають з трудових правовідносин у порядку наказного, позовного (загального або спрощеного) та окремого провадження [7]. Отже, судовий захист трудових прав і законних інтересів працівників не повинен бути обмежений лише цивільним судочинством у порядку позовного провадження. Існують трудові спори, які розглядаються судами в порядку наказного, де йде мова про так звану «безспірність вимог», та окремого провадження. Окрім того, вказане визначення науковця не враховує, що справи щодо захисту прав у сфері праці можуть бути розглянуті не тільки

в рамках цивільного судочинства, але також в адміністративному та господарському судочинстві. Це надає працівникам відповідно до їх специфічного правового статусу, а також згідно предмету спору можливість захисту своїх трудових прав у відповідності до специфіки правовідносин, які виникають, та вибору найбільш ефективного судового захисту відповідно до юрисдикції суду.

У своєму дисертаційному дослідженні І.В. Дашутін «правом на судовий захист» вважає передбачену законодавством можливість фізичних та юридичних осіб захищати свої права в судах загальної і конституційної юрисдикції. При цьому він зауважує, що вказане право слід розглядати у єдності двох аспектів: з одного боку, як одне з конституційних прав людини в державі на рівні з іншими політичними, економічними, соціальними й культурними правами, а з другого – як право, що закріплює спеціальний механізм захисту всіх без винятку вищезазначених прав [8, с. 12].

І хоч І.В. Дашутін визначає «право на судовий захист» як одне з конституційних прав людини на рівні з іншими політичними, економічними, соціальними та культурними правами, що підкреслює важливість судового захисту в рамках загальної системи прав людини, проте звужує його лише до двох аспектів розуміння. Вважаємо, що право на судовий захист трудових прав має ширший контекст, є складним та багатограним поняттям.

Дещо інше визначення даного поняття дає І.В. Лагутіна, яка розглядає судовий захист прав працівників загалом як форму захисту трудових прав і зауважує, що оскільки судовий захист належить до юрисдикційної форми захисту трудових прав, то в цьому аспекті право на судовий захист теж носить юрисдикційний характер [9, с. 9].

Схожа позиція висловлена і Р.С. Харчук. На її думку, використання тієї чи іншої правомочності в питаннях захисту безпідставно порушеного

чи обмеженого трудового права працівника визначається характером права, яке потребує захисту. [10, с. 7–8]. Судовий захист трудових прав працюючих має суттєве значення, оскільки воно у своїй реалізації набагато дієвіше за реалізацію прав на захист у будь-якій іншій юрисдикційній чи неюрисдикційній формі. Це зумовлено такими чинниками: а) правосуддя, як специфічна функція держави, знаходиться у виключній компетенції судів; б) у системі державних органів останні займають відокремлене положення: при прийнятті рішень вони самостійній незалежні від інших гілок державної влади; в) суди спеціально утворені для відправлення правосуддя, а для інших юрисдикційних органів правозахисна діяльність є лише одним із напрямів їх основної діяльності [10, с. 15].

Аналіз указаних визначень вчених-правників у сфері трудового права вказує на різноманітність тлумачень та розуміння права працівників на судовий захист.

Науковці розглядають право на судовий захист працівників як конституційне право, форму захисту трудових прав, спосіб і засіб захисту, самостійне право та механізм реалізації матеріального права.

Ми підтримуємо думку С.В. Молицького, який розглядає право на судовий захист трудових прав, як можливість звернення до суду суб'єкта трудових правовідносин, реалізація якої у встановленому законом порядку є підставою для справедливого і неупередженого розгляду порушеного питання судом у розумні строки з винесенням рішення, невиконання якого у добровільному порядку тягне можливість звернення за примусовим виконанням в рамках виконавчого провадження [11, с. 552].

Для того, щоб сформулювати визначення права на судовий захист трудових прав та законних інтересів працівників, потрібно проаналізувати його зміст.

Науковець Є.Г. Пушкар зазначає, що єдність матеріально-правового змісту права на судовий захист і його процесуальної форми полягає в

тому, що право на судовий захист – це право на поновлення порушеного права чи встановлення фактів або обставин, які мають значення для реалізації суб'єктивних прав в певному процесуальному порядку, у встановленій цивільним процесуальним законом процесуальній формі, яка забезпечує об'єктивність і реальність захисту [12, с. 2].

На нашу думку право на судовий захист трудових прав та законних інтересів працівників має комплексну природу, яка охоплює конституційний, галузевий, процесуальний та міжнародний аспекти. Ці правові основи є взаємодоповнюючими.

По-перше, право на судовий захист трудових прав та законних інтересів є конституційним правом. Це означає, що його закріплено на найвищому рівні законодавства – в Конституції України. Це забезпечує йому особливий статус і гарантує визнання та захист з боку держави.

Відповідно до частини першої статті 55 Конституції України кожному забезпечується право на судовий захист [13]. Це означає, що кожна особа має право звернутися до суду для захисту своїх прав і свобод, зокрема і трудових в разі їх порушення, створення перешкод для їх реалізації або наявності інших обмежень.

Це положення підкреслює важливість доступності та незалежності судової системи, а також гарантує особам можливість захисту їх прав у судовому порядку.

По-друге, право на судовий захист має процесуальну природу. Це означає, що механізм його реалізації визначається процесуальним законодавством. Конкретні процедури, правила та процесуальні гарантії, пов'язані з правом на судовий захист, визначаються у відповідних процесуальних кодексах або законах, зокрема в статтях 4 ЦПК України [7] і ГПК України [14], а також статті 5 КАС України [15]. Нажаль в Україні відсутній Трудовий процесуальний Кодекс.

По-третє міжнародні правові інструменти також визнають право на судовий захист прав у тому числі і трудових, як основне право людини. Міжнародні документи, такі як Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, містять положення про справедливий судовий процес та право на судовий захист. Відповідно до статті 8 Загальної декларації прав людини, ефективне поновлення в правах компетентними національними судами в разі порушення основних прав, наданих Конституцією або законом, є одним із базових прав особи [16]. Це положення знайшло підтвердження в інших міжнародних нормативно-правових актах, зокрема в статті 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [17], статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) [4] в яких закріплено право на справедливий суд. Так, відповідно до змісту п. 17 Рекомендації МОП № 130 у тих випадках, коли жодні спроби вирішити спір на підприємстві не призводять до згоди, повинна існувати можливість, з урахуванням характеру скарги, для остаточного врегулювання її відповідно до однієї чи декількох із таких процедур: а) використання процедур, передбачених колективним договором, як наприклад: спільний розгляд питання відповідними організаціями роботодавців і працівників або добровільний арбітраж з боку особи чи осіб, призначених за згодою із зацікавленими організаціями роботодавців та працівників або їхніх відповідних організацій; б) примирення або арбітраж з боку компетентних державних органів; в) звернення до трудового суду або іншого судового органу; г) будь-яка інша процедура, яка може бути прийнятною відповідно до умов країни [18].

Право працівника на звернення до суду для вирішення трудових спорів незалежно від характеру виконуваної роботи або займаної посади, передбачено у ч. 2 ст. 2 КЗпП України, що вказує на галузевий характер

права [19]. У Законі України «Про охорону праці» передбачено право оскарження у судовому порядку рішення посадової особи органу державного нагляду за охороною праці [20].

Міжнародні процесуальні гарантії, які входять до змісту права на судовий захист, мають важливе значення не лише як самостійні елементи, але і тому, що вони допомагають забезпечити реалізацію інших основних прав людини.

Отже, право на судовий захист не тільки гарантується Конституцією та міжнародними нормативно-правовими актами, але й має свої специфічні механізми реалізації, які визначаються процесуальним законодавством. Важливо забезпечити взаємозв'язок між конституційними нормами та нормами процесуального законодавства, щоб забезпечити ефективну реалізацію права на судовий захист у тому числі і трудових прав та законних інтересів працівників.

Розвиток і вдосконалення судового захисту трудових прав працівників має відбуватись у напрямку покращання процедур дотримання цих прав. Це може включати впровадження міжнародних стандартів судочинства, які закріплюють або розкривають зміст права на судовий захист.

У зв'язку із розвитком технологій, цифровізації робочого місця і віддаленої роботи, з'являється необхідність розгляду права на судовий захист трудових прав у цифровому контексті.

Відповідно до п. 3 Рекомендації Rec (2001) 3 КМ РЄ державам-членам «Щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій» держави-члени Ради Європи мають забезпечити можливість: відкриття провадження за допомогою електронних засобів; здійснення подальших процесуальних дій у рамках провадження в середовищі електронного документообігу; отримання відомостей про хід справи шляхом отримання доступу до судової

інформаційної системи; отримання інформації про результати провадження в електронній формі [21].

Електронне правосуддя згідно Рекомендацією СМ/Рес (2009) 1 КМ РЄ державам-членам від 18 лютого 2009 року визначено як використання ІКТ (інформаційних та комунікаційних технологій) у реалізації правосуддя усіма зацікавленими сторонами в юридичній сфері з метою підвищення ефективності та якості державних служб, зокрема для приватних осіб та підприємств. Це включає в себе електронний зв'язок і обмін даними, а також доступ досудової інформації [22].

Україна активно впроваджує інформаційні технології в судову систему з метою покращення доступу до правосуддя та забезпечення швидкого та ефективного судового процесу. Впровадження цифрових технологій у судочинство дозволяє забезпечити електронний обмін документами, електронне подання скарг та заяв, а також відстеження стану справи в режимі онлайн.

Це дозволяє зменшити бюрократичні процедури, прискорити розгляд справ та покращити доступ до судових послуг. Крім того, впровадження електронного судочинства сприяє забезпеченню прозорості та довіри до судових процесів, оскільки інформація про справу та її рух стає доступною для учасників процесу.

Проблематика та важливість права на судовий захист підкреслюється тим, що вказане питання включено до Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021 - 2023 роки, затвердженою Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021. Дана Стратегія визначає основні засади та напрями подальшого сталого функціонування та розвитку системи правосуддя з урахуванням кращих міжнародних стандартів та практик та передбачає, що з метою покращення доступу до правосуддя необхідно забезпечити розвиток електронного судочинства з урахуванням світових стандартів у сфері інформаційних технологій, його

інтегрування у національну інфраструктуру електронного врядування шляхом запровадження можливості розгляду онлайн певних категорій справ незалежно від місцезнаходження сторін і суду та інших сервісів електронного судочинства, а також впровадження сучасного електронного діловодства в суді, електронного ведення справ, електронних комунікацій із судом, кабінету судді та кабінету учасника процесу [23].

При формуванні визначення поняття судовий захист трудових прав та законних інтересів працівників включення елементів права на справедливий суд, які впливають з міжнародних нормативно-правових актів та розтлумачені Європейським судом з прав людини, є важливим для забезпечення належного судового захисту трудових прав працівників.

Стаття 6 Конвенції гарантує право на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку. Виходячи з конструкції пункту 1 статті 6 Конвенції, в ній закріплено такі елементи права на судовий захист: 1) право на розгляд справи; 2) справедливість судового розгляду; 3) публічність розгляду справи та проголошення рішення; 4) розумний строк розгляду справи; 5) розгляд справи судом, встановленим законом; 6) незалежність і безсторонність суду [4].

Отже, зміст права на судовий захист трудових прав та законних інтересів, установленого частиною першою статті 55 Конституції України [13], слід інтерпретувати з урахуванням змісту права на справедливий суд, яке гарантується статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та яке витлумачене Європейським судом з прав людини [4].

У трудових правовідносинах інтереси, які не закріплені конкретно в суб'єктивному праві, але визнаються як законні або законом охоронювані, підлягають захисту на тій же мірі, що й суб'єктивні права.

У трудовому праві існують певні суб'єктивні права, які надають працівникам конкретні правові гарантії і можливості. Проте, окрім

суб'єктивних прав, існують також об'єктивні інтереси, які визнаються як законні та мають значення в контексті трудових відносин. Наприклад, безпека і гігієна праці, рівні умови праці, захист від дискримінації є питаннями, які можуть визнаватися як об'єктивні інтереси у трудових правовідносинах. Хоча ці інтереси можуть не бути прямо врегульовані, вони все одно підлягають захисту в рамках трудового законодавства та інших нормативно-правових актів та працівники можуть звертатися до суду або інших відповідних органів для захисту своїх об'єктивних інтересів у випадках порушення.

Отже, в трудових правовідносинах об'єктивні інтереси, які визнаються як законні або законом охоронювані, підлягають захисту на рівні, що аналогічний захисту суб'єктивних прав.

Предметом судового захисту є охоронюваний законом інтерес, а не будь-який інтерес. Захист суб'єктивного права фактично є опосередкованим захистом інтересу, який законом визнається та охороняється.

Основні ознаки охоронюваного законом інтересу, як правового феномену виокремлені в рішенні Конституційного суду України № 18-рп/2004 від 01.12.2004 р.: а) інтерес виходить за межі змісту суб'єктивного права; б) є самостійним об'єктом судового захисту та інших засобів правової охорони; в) має на меті задоволення усвідомлених індивідуальних і колективних потреб; г) не може суперечити Конституції і законам України, суспільним інтересам, загально визнаним принципам права; д) означає прагнення (не юридичну можливість) до користування у межах правового регулювання конкретним матеріальним та/або нематеріальним благом; є) розглядається як простий легітимний дозвіл, тобто такий, що не заборонений законом [24].

Таким чином, в контексті захисту прав у трудових відносинах можна говорити як про захист суб'єктивних трудових прав, так і про захист охоронюваних законом інтересів.

Вважаємо, що існує необхідність включення до проєкту Трудового кодексу України положень про судовий захист не тільки трудових прав але і законного інтересу, що буде важливим кроком для забезпечення ефективного захисту прав працівників.

Враховуючи тенденції у сфері трудового права і потребу у захисті працівників, таке визначення допоможе забезпечити більш чітке розуміння об'єкту захисту та сфокусувати увагу також на законних інтересах працівників.

Право на судовий захист трудових прав та законних інтересів працівників є важливою гарантією в контексті застосування державного примусу, через звернення до суду та представляє собою єдине матеріально-процесуальне поняття, яке об'єднує матеріальний зміст (конкретне право, що порушено, оспорується, не визнається, або законний інтерес) та процесуальну форму (механізм захисту цього права чи законного інтересу через судову систему).

Це означає, що таке право включає не лише суто норми, що встановлюють та регулюють трудові відносини (матеріальний зміст), але й процесуальні засоби, що забезпечують захист цих прав в судовому порядку (процесуальна форма). Право на судовий захист не може бути повністю розкрито без урахування можливостей процесуальної форми цього права. Процесуальна форма права на захист надає особі конкретні засоби та процедури для здійснення цього права

У контексті процесуального права, право на судовий захист трудових прав та законних інтересів працівників не може існувати незалежно від права у матеріальному розумінні.

З іншого боку, матеріальне суб'єктивне право не може існувати без властивої йому можливості реалізуватися у примусовому порядку. Тобто, кожне матеріальне право від початку має вбудовану можливість звернення до суду за його захистом і відновленням. Така взаємодія між матеріальними та процесуальними правами створює єдине цілісне право на судовий захист трудових прав.

Право на судовий захист реалізується у процесі, коли виникає вимога до конкретного судового органу про застосування певного способу захисту. Цей вибір залежить від характеру права або інтересу, які мають бути захищені, а також від характеру обставин, які викликали потребу в захисті. В цьому контексті, настання юридичного факту стає безпосередньою причиною для реалізації права на судовий захист.

Висновки. Аналіз та розуміння поняття "право на судовий захист трудових прав та законних інтересів працівників" має велике практичне значення для подальшого вдосконалення трудового законодавства України. Аналіз цього поняття допомагає виявити прогалини в законодавстві, які можуть завадити ефективному захисту трудових прав працівників та сприяє визначенню потреб у розробці нових нормативних актів в цій сфері.

Після проведеного аналізу ми прийшли до висновку, що право на судовий захист трудових прав та законних інтересів працівників - це право особи, що гарантоване Конституцією України та міжнародно-правовими документами, яке не підлягає обмеженню, на ініційоване особисто або через свого представника, звернення до суду, який встановлений згідно з законом, відповідно до юрисдикції та з дотриманням правил підвідомчості та підсудності, шляхом подання позовної заяви, або заяви, чи скарги, в письмовій або електронній формі, судовий розгляд та вирішення справи у розумний строк, тобто такий, що є необхідним для виконання процесуальних дій і вирішення справи, користування особою

передбаченими законодавством процесуальними правами в процесі розгляду, з метою забезпечення своєчасного захисту компетентним, незалежним і неупередженим судом за допомогою використання правових засобів наданими судом з метою захисту та подальшим забезпеченням державою відновлення, визнання, припинення порушених трудових прав та законних інтересів, відшкодування як майнової так і моральної шкоди, встановлення, зміни чи припинення правовідносин, визнання трудового договору (угоди) недійсним, визнання незаконними дій чи бездіяльності роботодавця, тощо, примусове виконання дій за допомогою обов'язковості і невідворотності виконання судового рішення прийнятого за результатами розгляду справи, недопущення ухилення від виконання судового рішення, що вступив у законну силу шляхом примусового виконання у межах виконавчого провадження, та після використання національних способів судового захисту, право на звернення до міжнародних інституцій.

Література

1. Косак С. М. Особливості судочинства в справах, які виникають з трудових правовідносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. Київ, 1998. 17 с.
2. Справа «Кутіч проти Хорватії» (Заява № 48778/99) ECHR - Homepage of the European Court of Human Rights - ECHR - ECHR / CEDH. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/guide_art_6_ukr (дата звернення: 28.06.2023).
3. Справа «Меньшакова проти України» (Заява № 377/02). Офіційний веб-портал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_766#Text (дата звернення: 28.06.2023).

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
5. Любчик О. А. Принципи та порядок судового захисту трудових прав: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.05. Луганськ, 2012, 179 с.
6. Яснолобов О. В. Правове регулювання захисту трудових прав працівників у судах України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.05. Луганськ, 2013. 207 с.
7. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV : станом на 18 черв. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 19.06.2023).
8. Дашутін І.В. Правове регулювання судового захисту трудових прав громадян : автореф. дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05. Харків, 2008. 20 с.
9. Лагутіна І. В. Форми захисту трудових прав працівників: автореф. дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05. Одеса, 2007. 18 с.
10. Харчук Р. С. Розвиток форм захисту трудових прав працівників за умов формування ринкових відносин в Україні : автореф. дис. на дис... канд. юрид. наук : 12.00.05. Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. 2011. 17 с.
11. Моліцький С. В. Право на судовий захист трудових прав. *Форум права*. 2011. № 3. С. 548-552.
12. Пушкар Є. Право на судовий захист та його роль. *Права і свободи людини та сучасний суспільний прогрес : матеріали I Міжнародної наук.-практ. конф.* (24–25 лютого 1999 р.). Ужгород : ЗакДУ. 1999. С. 1–4.
13. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР станом на 1 січ. 2020 р. URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 28.06.2023).
14. Господарський процесуальний кодекс України : Кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII станом на 18 черв. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 28.06.2023).
 15. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 06.07.2005 р. № 2747-IV станом на 28 черв. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 28.06.2023).
 16. Загальна декларація прав людини : Декларація Орг. Об'єдн. Націй від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 28.06.2023).
 17. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Пакт Орг. Об'єдн. Націй від 16.12.1966 р. : станом на 19 жовт. 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 28.06.2023).
 18. Рекомендація щодо розгляду скарг на підприємствах з метою їх вирішення N 130 : Рек. Міжнар. орг. пр. від 29.06.1967 р. № 130. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_250#Text (дата звернення: 28.06.2023).
 19. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 р. № 322-VIII : станом на 15 черв. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 28.06.2023).
 20. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-XII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text> (дата звернення: 28.06.2023).

21. Щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій: Рекомендація Rec (2001) 3 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам. Рекомендація Rec (2001) 3 Комітету Міністрів Ради Європи. Верховний Суд. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2001_3_2001_02_28.pdf (дата звернення: 29.06.2023).
22. Recommendation CM/Rec (2009) 1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy) (Adopted by the Committee of Ministers on 18 February 2009 at the 1049th meeting of the Ministers' Deputies). URL: http://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/GGIS/CAHDE/Default_en.asp (дата звернення: 29.06.2023)
23. Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки : затв. Указом Президента України від 11.06.2021 р. № 231/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2312021-39137> (дата звернення: 29.06.2023)
24. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес). Офіційний веб-портал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-04#Text> (дата звернення: 28.06.2023).

References

1. Kossak S. M. Osoblyvosti sudochynstva v spravakh, yaki vynykaiut z trudovykh pravovidnosyn: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: spets. 12.00.03. Kyiv, 1998. 17 s.

2. Sprava «Kutich proty Khorvatii» (Zaiava № 48778/99) ECHR - Homepage of the European Court of Human Rights - ECHR - ECHR / CEDH. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/guide_art_6_ukr (access date: 28.06.2023).
3. Sprava «Menshakova proty Ukrainy» (Zaiava № 377/02). Ofitsiyni veb-portal parlamentu Ukrainy. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_766#Text (access date: 28.06.2023).
4. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod : Konventsiiia Rady Yevropy vid 04.11.1950. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
5. Liubchuk O. A. Pryntsypy ta poriadok sudovoho zakhystu trudovykh prav: dys. ... kand. yuryd. nauk: spets. 12.00.05. Luhansk, 2012, 179 s.
6. Iasnolobov O. V. Pravove rehuliuвання zakhystu trudovykh prav pratsivnykiv u sudakh Ukrainy: dys. ... kand. yuryd. nauk: spets. 12.00.05. Luhansk, 2013. 207 s.
7. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy : Kodeks Ukrainy vid 18.03.2004 r. № 1618-IV : stanom na 18 cherv. 2023 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (access date: 19.06.2023).
8. Dashutin I.V. Pravove rehuliuвання sudovoho zakhystu trudovykh prav hromadian : avtoref. dys... kand. yuryd. nauk : spets. 12.00.05. Kharkiv, 2008. 20 s.
9. Lahutina I. V. Formy zakhystu trudovykhprav pratsivnykiv: avtoref. dys... kand. yuryd. nauk : spets. 12.00.05. Odesa, 2007. 18 s.
10. Kharchuk R. S. Rozvytok form zakhystu trudovykh prav pratsivnykiv za umov formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini : avtoref. dys. na dys... kand. yuryd. nauk : 12.00.05. Skhidnoukr. nats. un-t im. V. Dalia. 2011. 17 s.

11. Molitskyi S. V. Pravo na sudovyi zakhyst trudovykh prav. Forum prava. 2011. № 3. S. 548-552.
12. Pushkar Ye. Pravo na sudovyi zakhyst ta yoho rol. Prava i svobody liudyny ta suchasnyi suspilnyi prohres : materialy I Mizhnarodnoi nauk.-prakt. konf. (24–25 liutoho 1999 r.). Uzhhorod : ZakDU. 1999. S. 1–4.
13. Konstytutsiia Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR stanom na 1 sich. 2020 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (access date: 28.06.2023).
14. Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy : Kodeks Ukrainy vid 06.11.1991 r. № 1798-XII stanom na 18 cherv. 2023 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (access date: 28.06.2023).
15. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy : Kodeks Ukrainy vid 06.07.2005 r. № 2747-IV stanom na 28 cherv. 2023 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (access date: 28.06.2023).
16. Zahalna deklaratsiia prav liudyny : Deklaratsiia Orh. Obiedn. Natsii vid 10.12.1948 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (access date: 28.06.2023).
17. Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski i politychni prava : Pakt Orh. Obiedn. Natsii vid 16.12.1966 r. : stanom na 19 zhovt. 1973 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (access date: 28.06.2023).
18. Rekomendatsiia shchodo rozghliadu skarh na pidpriemstvakh z metoiu yikh vyrishennia N 130 : Rek. Mizhnar. orh. pr. vid 29.06.1967 r. № 130. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_250#Text (access date: 28.06.2023).

19. Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy : Kodeks Ukrainy vid 10.12.1971 r. № 322-VIII : stanom na 15 cherv. 2023 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (access date: 28.06.2023).
20. Pro okhoronu pratsi : Zakon Ukrainy vid 14.10.1992 r. № 2694-XII : stanom na 31 berez. 2023 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text> (access date: 28.06.2023).
21. Shchodo nadannia hromadianam sudovykh ta inshykh yurydychnykh posluh z vykorystanniam novitnykh tekhnolohii: Rekomendatsiia Rec (2001) 3 Komitetu Ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam. Rekomendatsiia Rec (2001) 3 Komitetu Ministriv Rady Yevropy. Verkhovnyi Sud. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2001_3_2001_02_28.pdf (access date: 29.06.2023).
22. Recommendation CM/Rec (2009) 1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy) (Adopted by the Committee of Ministers on 18 February 2009 at the 1049th meeting of the Ministers Deputies). URL: http://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/GGIS/CAHDE/Default_en.asp (access date: 29.06.2023)
23. Stratehiia rozvytku systemy pravosuddia ta konstytutsiinoho sudochynstva na 2021-2023 roky : zatv. Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 11.06.2021 r. № 231/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2312021-39137> (access date: 29.06.2023)
24. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam 50 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo ofitsiinoho tlumachennia okremykh polozhen chastyny pershoi statti 4 Tsyvilnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy (sprava pro okhoroniuvanyi zakonom

interes). Ofitsiyni veb-portal parlamentu Ukrainy. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-04#Text> (access date:
28.06.2023).